

El Centre Delàs d'Estudis per la Pau és membre de l'ENAAT (European Network Against Arms Trade), del WRI (War Resisters International), del IPB (International Peace Bureau) i col·laborador del SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute)

JULIOL 2016

**CENTRE DELÀS
D'ESTUDIS
PER LA PAU**

SUMARIO

Refugiats de les nostres guerres 1

Els hidrocarburs i la guerra de Síria..... 2
Pere Ortega

Refugiats i Europa..... 4
Andrea Jiménez

Les ciutats no han de ser objectiu de combat..... 7
Tica Font

Pedro Morenés, un paradigma de porta giratòria..... 9
*Xavier Bohigas
i Teresa de Fortuny*

Refugiats de les nostres guerres

Aquest any 2016 es batrà el trist rècord de ser el de major nombre de persones refugiades i desplaçades de l'història. A la fi de 2015 ja es comptabilitzaven 65,3 milions les persones desplaçades davant els 59,5 de 2014. D'aquests 65 milions de persones forçades a abandonar les seves cases, 40,8 milions eren desplaçades al seu propi país, la resta havia traspassat les seves pròpies fronteres buscant refugi i asil en altres països.

Els països que pateixen major nombre de població desplaçada interna per ordre de major nombre són: Colòmbia: 6,9 milions de persones; Síria: 6,6 milions; Iraq: 4,4 milions; República Democràtica del Congo (RDC): 2 milions. Mentre que els països origen de persones

que es refugien fora de les seves fronteres són: Síria amb 5 milions de persones; Afganistan amb 2,7 milions i Somàlia amb 1,1 milions.

La guerra és la causa principal d'aquesta gran hecatombe humanitària. Síria és sens dubte el país que pateix la guerra més cruenta, però la resta: l'Afganistan, l'Iraq, RDC i Somàlia són països que estan patint greus conflictes armats interns, i només Colòmbia és el país que ha arribat a un acord de pau en la seva guerra civil, encara queda per resoldre el problema dels seus desplaçats. Però hi ha més guerres que produeixen refugiades: Sudan del Sud, Iemen, Eritrea, Burundi, Líbia, Mali, Nigèria, Ucraïna i sense oblidar la tragèdia del poble palestí, la (pág. 2 ►)

(► pág. 1) més antiga, ja que prové de 1948, de l'expulsió que Israel va practicar sobre els palestins i que avui comptabilitza més de 5 milions de refugiades.

Guerres de les que no està exempta de responsabilitat la Comunitat Internacional, Estats Units i els seus aliats d'Europa. Doncs en la majoria d'aquestes guerres, els països del conegut com bloc occidental han intervingut com un actor més, ja sigui per interessos geopolítics, ja sigui per qüestions econòmiques i afavorir els interessos de corporacions transnacionals en l'apropiació de recursos naturals –hidrocarburs, minerals– o simplement pel control de les seves economies. És a dir, els EUA i Europa no estan exempts de responsabilitat, ja que s'han involucrat a fons intervenint militarment per enderrocar governs no afins i substituir-los per governs dòcils a aquests interessos.

En aquest sentit, és indigna la resposta europea davant la crisi de refugiades que ara s'amuntega a les portes del vell continent per trobar asil, tancant fronteres, pagant a Turquia perquè impedeixi la seva arribada a Europa, encarregant a l'OTAN la devolució

de refugiades a Turquia que fugen pel mar Egeu, o reforçant FRONTEX, una agència de control de fronteres de la UE creada el 2003, que desenvolupa missions policials, aèries i navals d'intervenció ràpida, equipades amb material militar pesat, avions i helicòpters de combat i vaixells de vigilància marítima en missions que aquest organisme porta a terme contra la immigració a l'àrea Mediterrània. Zona considerada com la «primera línia de defensa» de les fronteres del sud d'Europa i així impedir l'arribada de migants a l'*Europa fortaleza*.

La qüestió de les persones refugiades no ha estat abordada a Europa com una qüestió humanitària, sinó com una amenaça, com si les persones migrants vinguessin a crear inseguretats i per tant a pertorbar la seguretat europea. Sense entendre que vivim en un sol món, que la seguretat o és global o no és possible preservar-la per a uns pocs mentre la resta viu assotat per guerres i pobresa. La seguretat o és mundial i abasta a tota la humanitat, o simplement és l'egoisme d'uns pocs enfront de la resta d'habitants que viuen al planeta i que també pretenen viure en pau.

Els hidrocarburs i la guerra de Síria

Síria sofreix una guerra civil devastadora. Un país situat en una regió, Orient Mitjà, plena de conflictes, on tots els països estan sotmesos a pressions externes, tant dels que es pretenen erigir en potències regionals, Turquia, Iran i Aràbia Saudita; com de les grans potències mundials, Rússia, Estats Units i Unió Europea. Potències que, respecte del conflicte de Síria se situen a favor o en contra d'alguna de les parts, i on juguen els seus interessos particulars per qüestions de geopolítica, ja sigui regional o mundial, però sobre tot amb els ulls posats sobre una qüestió cabdal per tots ells: els hidrocarburs. Una qüestió que en el passat ha desencadenat diverses guerres. En el cas de la guerra de Síria, totes aquestes potències i països s'han posicionat uns a favor dels diversos grups rebels, facilitant suport polític, ajut econòmic, recursos militars i armes, on estan Aràbia Saudita, Qatar, Emirats Àrabs,

Jordània, Turquia, la comunitat sunnita de l'Iraq, Regne Unit, França i EUA. Pel costat contrari, a favor del govern de Bashar al Asad, Iran, la milícia libanesa d'Hizbollah i Rússia. I neutrals, però molt preocupats amb el desenllaç final, Israel o Líban, país molt contaminat pel conflicte sirí i que pot caure en l'espiral de la guerra.

Les dificultats per resoldre el conflicte és multipliquen quan els múltiples grups rebels existents no estan units en un únic front, ja que, a més de sirians, hi participen milícies i jihadistes provinents de molts altres països. L'ISIS, sens dubte el grup més sanguinari, l'objectiu del qual és la creació d'un califat regit per la sharia repartit entre Síria i Iraq, està format per uns 50.000 membres molts d'ells provinents de l'exterior, entre els que es troben uns 5.000 europeus. Uns 5.000 europeus més, lluiten al costat de molts altres grups rebels.

Christiaan Treibert

Els kurds que reclamen la creació d'un estat propi també compten amb 5.000 estrangers entre les seves files, que tenen alhora el suport dels Estats Units, però en canvi són combatuts per Turquia que és aliada d'EUA. Per altra banda hi ha uns 10.000 milicians iranians i 8.000 d'Hiszbollah que lluiten al costat del govern d'al Asad.

Entre les diverses causes polítiques que es mouen darrere de la guerra de Síria figura la qüestió dels hidrocarburs.

Els interessos geopolítics de les potències són ben coneguts: Rússia manté aliances estratègiques amb Iran i Síria, país aquest on manté una base militar, l'única que li dona accés al Mediterrani. EUA, per la seva banda, manté aliances amb múltiples països de la regió, en especial amb Jordània, Emirats Àrabs Units, Aràbia Saudita i Càtar. A Aràbia Saudita manté instal·lacions militars, però és a Càtar on té una important base militar.

Abans de que comences la guerra civil de Síria, existien dos grans projectes per construir un gasoducte per transportar gas cap a Europa. Un provinent de Càtar que passaria per Síria i Turquia, país que es voria beneficiat de que el gasoducte passés pel seu

territori. L'altre des d'Iran que passaria per Iraq, Síria el fons Mediterrani fins arribar a Grècia camí d'Europa.

Càtar, dels seus recursos en hidrocarburs, dos terços són en gas i un terç en petroli, així tenia especial interès que el seu projecte de gasoducte fos escollit perquè en l'actualitat el seu gas l'ha de transportar en bucs cisterna, el que comporta un cost més alt que el gas rus que arriba a Europa. Però Bashar al Asad, segurament pressionat per Rússia, no va donar permís perquè el gasoducte de Càtar passés per territori siria.

Resulta evident que Rússia preferia que el gasoducte fos construït per Iran, un país amb qui manté bones relacions i al que subministra armament. Aquest gasoducte tenia capacitat per transportar 110 milions de metres cúbics al dia i estava planejat des de 2010 fins arribar a Grècia i d'aquí a Europa. Amb un pressupost de 10.000 milions de dòlars. Al Asad va estar d'acord i va signar un acord amb Iran en 2012 que finalitzaria en 2016, però la guerra civil va paraitzar el projecte.

Resulten evidents els interessos de molts països de la regió en aturar el projecte de gaso-

ducte d'Iran, com també la seva implicació en la guerra civil donant suport als rebels, en especial de Càtar el rival d'Iran en construir el seu gasoducte.

En definitiva és una guerra més pel control dels hidrocarburs de l'Orient Mitjà, mentre Síria es dessagna en una tragèdia huma-

na de dimensions colossals amb més de 300.000 morts, un milió de ferits, 7,5 milions de desplaçats interns, 4 milions de refugiats a l'exterior, milers d'empresonats i desapareguts, 12 milions de persones adultes que necessiten ajuda humanitària. Fins quan?

Pere Ortega

Refugiats i Europa

Aquest 2016 es passen ja les 60 milions de persones que cerquen refugi al món (ww7). Més de 60 milions de persones que fugen de casa seva cap a un lloc on les seves vides no es vegin amenaçades.

D'aquestes milions de persones, no totes són refugiades. Segons les dades de finals de 2014, de 59,5 milions de persones que cerquen refugi, 19,5 eren refugiades, 38,2 milions eren desplaçats interns i 10 milions eren apàtrides¹ (ww3). La diferència bàsica entre una persona desplaçada i una refugiada és el fet que la primera no ha creuat la frontera del seu país, de tal manera que encara roman dins dels límits d'aquest, mentre que la segona cerca ser acollida en un altre país que li ofereixi seguretat i protecció. Al seu torn, hi ha una diferència jurídica important entre una persona refugiada i migrant. La confusió entre ambdós termes pot conduir-nos a malinterpretar les obligacions legals envers les refugiades així com una violació dels seus drets. Una refugiada, d'acord amb la Convenció de Ginebra de 1951 seria una persona que «té fundats temors de ser perseguida per motius de raça, religió, nacionalitat, pertinença a un determinat grup social es troba fora del país de la seva nacionalitat i no pot o no vol acollir-se a la protecció d'aquest país o tornar a ell a causa d'aquests temors». Per això, una refugiada només pel fet de ser-ho, compta amb un sistema legal específic que les protegeix a nivell internacional, independentment del país del que vinguin (Protocol de Ratificació de 1967)

1. Apátridas: personas que no están sujetas al reconocimiento como ciudadanos por ningún estado. Este limbo legal los priva de los derechos básicos y de la protección legal o internacional. (ACNUR: <http://www.acnur.org/t3/a-quien-ayuda/apatridas/>)

Entre finals de 2013 i l'any 2014 el nombre de refugiades ha augmentat un 45%, arribant a les esgarrifoses xifres ja esmentades. Aquestes persones, van sol·licitar ajuda el 2014 als 44 països més industrialitzats del món. Del total, el 60% ho van sol·licitar a Alemanya, Estats Units, Turquia, Suècia i Itàlia (ww2).

L'origen dels desplaçats i refugiats és molt divers: Afganistan, l'Iraq, Líbia, Síria, Congo, Rwanda, Sudan, Colòmbia, aquests són solament alguns exemples (ww8) als quals hem de sumar Camerun i la República Centreafricana (ww2).

Malgrat que el context actual i la influència dels mitjans de comunicació ens fa centrar tota la nostra atenció a Síria, aquesta guerra no és, ni de lluny, l'únic conflicte viu. En l'última dècada, fins a 15 conflictes han emergit o s'han reactivat al món: vuit dells a Àfrica (Costa d'Ivori, República Centreafricana, Líbia, Mali, Nord-est de Nigèria, Sudan del Sud, Burundi), tres a Orient Mitjà (l'Iraq, Iemen i Síria), tres a Àsia (Kirguizistan i regions tant de Myanmar com de Pakistan) i un a Europa (Ucraïna) (ww2). Tots aquests conflictes han provocat desplaçaments forçosos, tant dins del mateix país com cap a altres països. Tal com les dades d'ACNUR mostren, el 55% dels refugiats, provenen dels cinc països més afectats per conflictes armats o situacions de violència generalitzada (ww2).

Alguns països de Sud-amèrica estan també sotmesos a conflictes i violència que provoca por en la població i desplaçaments forçosos. Aquesta inseguretat generalitzada ha fet augmentar un 12% el nombre de desplaçats

forçosos a Amèrica Llatina entre 2013 i 2014. Al seu torn, els demandants d'asil a Estats Units com a fruit de la violència del crim organitzat i de bandes de «pandillers» suposen un augment del 34% respecte al mateix període de l'any anterior (ww2).

El passat 2015 va deixar Síria en el primer lloc amb un total de 3,5 milions de persones refugiades i 6,5 milions de desplaçades internes, segons dades del CEAR (ww1). Des

més força a milions de persones a fugir de les seves llars.

Centrant-nos en la resposta que donen els països des d'Europa, els que ofereixen més protecció internacional en relació amb el percentatge de sol·licituds d'acolliment que reben són Bulgària, Suècia, Xipre, Malta i Dinamarca. Dades que no concorden amb les peticions d'asil que del total de 625.000 que es van donar el 2014 més de 500.000

IHH Humanitarian Relief Foundation

de l'inici de la guerra, una gran quantitat de centres d'acollida han estat instal·lats a Síria i als països veïns (Turquia, Jordània, l'Iraq i Líban) per acollir les onades de persones que fugen del conflicte. Les dades de 2015 parlen d'11 milions de desplaçats i 3,9 milions de refugiats (ww6).

Les guerres i els conflictes, juntament amb la persecució són els principals motius al 2015 del desplaçament poblacional en termes mundials, segons un informe publicat per ACNUR (ww2). La por i la desesperació, després de llargs períodes de guerres que no semblen entrellucar cap solució a aquests conflictes, és el que empeny amb

es van concentrar a Alemanya, Suècia, Itàlia, França i Hongria, en aquest ordre. Un terç dels quals va anar a parar a Alemanya.

Pel que a Espanya, es va haver d'atendre només un 0,95% de persones que en 2014 van demanar asil a Europa. Aquest 0,95% suposa un total de 5.947 peticions d'asil, les quals no van ser totes acceptades, únicament 18 procedents de Síria. Dins de les fronteres espanyoles Madrid, Barcelona, Melilla i Ceuta han estat els llocs que més peticions han rebut (ww1).

Tornant la mirada als inicis del mil·lenni, podem fer una anàlisi més completa de

la situació. Seguint l'informe de 2001 d'ACNUR, a dades d'aquest mateix any trobaríem aproximadament uns 12 milions de refugiats al món. D'ells, un terç provenen d'Afganistan, país que més refugiats genera en aquest any. Altres països emissors de grans quantitats de refugiats són Antiga República Iugoslava de Macedònia, Angola, Sudan, República Democràtica del Congo, República Centreafricana, Somàlia, Burundi, Libèria i Rwanda (ww5).

Les peticions d'asil que van arribar a Europa aquest any anaven dirigides majoritàriament a Alemanya, la qual va ser seguida de Regne Unit i després de França. S'ha de tenir en compte, que per al període de 1992-2001, el territori de l'Europa Central és testimoni de canvis entre els quals trobem l'adhesió d'alguns països a la Convenció de 1951. Aquestes noves adhesions van atreure gran quantitat de sol·licituds d'asil a Europa Central, però malgrat convertir-se en centre d'atracció van continuar essent creadors de refugiats. En total, entre 1992-2001 Europa va acollir un total d'1,7 milions de refugiats, una xifra alta que s'ha sabut gestionar sense que això impliqués una greu crisi europea(ww4).

En resum, encara que les dades dels refugiats són alarmants, aquest tema no és nou. Molts dels conflictes armats d'avui, són el resultat de la mala resolució que es va fer d'aquests mateixos conflictes. Desmuntant falsos mites, ni totes les persones refugiades són de Síria, ni tots els refugiats del món criden a les portes d'Europa i molt menys a les d'Espanya. És important saber que aquests refugiats són el producte de la guerra, i guerres com les de Síria estan latents en més de 10 països, algunes amb una llarga història. Prèviament a la petició d'asil, aquestes persones que anomenem «refugiades» o «desplaçades» han viscut una odissea tràgica fugint a poc a poc dels seus llocs d'origen, confiant que el conflicte se solucionaria més ràpid que tard. Després d'un temps esperant a prop de les seves cases i després de veure que la violència no desapareix, busquen protecció en altres països. Busquen protecció a qualsevol país que realment els protegeixi.

Després de desmentir la gran quantitat d'apocalíptiques teories sobre el que l'arribada de refugiades pot suposar per

a Europa, ens veiem en l'obligació de qüestionar-nos el que la política que està duent a terme Europa pot suposar per a les refugiades i per al món. L'Europa dels Drets Humans, de la protecció dels nens i les nenes, l'Europa que després de la II Guerra Mundial va elaborar lleis perquè les atrocitats ocorregudes no es tornessin a repetir, és una Europa que sembla haver desaparegut. Ens trobem enfront d'una prova a la qual la Història ens torna a sotmetre, i Europa està tornant a quedar en evidència. Les polítiques xenòfobes reneixen en un context de crisi, la Història es repeteix i Europa no és capaç de ser exemple d'Humanitat. Turquia, un país al que se li ha «denegat» l'entrada a la UE en totes les seves peticions ara resulta el lloc idoni per enviar a les refugiades. Realment, un país que encara no ha solucionat el conflicte Kurd, que no reconeix el genocidi Armeni, que viu amb gran inestabilitat política i que acull a les seves fronteres més de 2,5 milions de sol·licitants d'asil és ara un lloc adequat per a les persones que demanen asil a Europa? (ww9). A més de l'acord UE-Turquia en el qual se li pagarà perquè impedeixi l'arribada de refugiats, es fa que l'OTAN vigili les costes. En uns anys igual hem d'inventar un terme per definir el tracte que Europa està donant a totes aquelles persones que busquen refugi, potser llavors en comptes de solucions, haurem de buscar culpables.

Andrea Jiménez

(ww1) <http://www.cear.es/wp-content/uploads/2015/06/Resumen-Ejecutivo-Informe-20151.pdf>

(ww2) <http://www.acnur.org/t3/noticias/noticia/el-desplazamiento-de-poblacion-por-guerras-y-persecucion-alcanza-el-nivel-mas-alto-jamas-registrado/>

(ww3) <http://www.acnur.org/t3/recursos/estadisticas/>

(ww4) <http://www.UNHCR.ORG/3dcb7e574.html>

(ww5) <http://www.UNHCR.ORG/3dcb7dba2.html>

(ww6) http://www.eldiario.es/desigualdadblog/Siria-origenes-causas-conflicto_6_370672945.html

(ww7) <http://www.acnur.org/t3/noticias/noticia/2015-probablemente-superara-registros-de-desplazamiento-forzado-en-el-mundo/>

(ww8) <http://www.centredelas.org/es/noticias-brevs/2670-comunicado-de-aipaz-un-drama-de-larga-historia-en-el-aun-corto-siglo-xxi>

(ww9) <http://www.elmundo.es/internacional/2016/03/09/56df320946163f51408b45ee.html>

Les ciutats no han de ser objectiu de combat

En les guerres clàssiques el camp de batalla era l'espai físic on es portaven a terme els enfrontaments armats o es lliuraven les batalles entre els exèrcits. Fins a la Segona Guerra Mundial les batalles tenien lloc en espais no poblats i la majoria de les víctimes eren militars. En els conflictes armats actuals la població civil s'ha convertit en objecte de guerra, en escenari de guerra o en camp de batalla; cada bàndol s'enfronta a l'altre mitjançant l'atac a la població que s'identifiqui amb el bàndol contrari o enemic. Tots ells intenten aconseguir la seva submissió mitjançant la generació de terror i la por sobre la població.

Cada dia a Síria, Iemen, territoris ocupats de Gaza, Iraq, Líbia o Somàlia, s'utilitzen armes explosives en zones densament poblades causant un immens dany a la població civil. L'ús generalitzat d'armes explosives per forces militars governamentals i grups armats en ciutats i pobles produeix com a resultat milers de morts i ferits entre la població civil, la destrucció d'infraestructures essencials per a la vida de les persones i la destrucció dels mitjans de vida.

En tots aquests països hi ha uns patrons de mort i destrucció que es repeteixen; totes les parts armades utilitzen armes explosives contra la població civil. Llancen explosius des de sistemes aeris o des de terra, com bombes, coets, míssils, morters, artilleria o artefactes explosius improvisats, com cotxes bombes. Tots aquests artefactes explosius impacten en espais que congreguen moltes persones: habitatges, mercats, escoles, jardins, hospitals, edificis públics o llocs de culte; però també impacten en infraestructures que poden ser vitals com el sistema de potabilització i canalització d'aigua, el subministrament d'electricitat i el clavegueram, carrers, carreteres, aeroports o ports, i en infraestructures productives com comerços, empreses o terres agrícoles.

En el conflicte de Síria, a la ciutat d'Homs, on les tropes governamentals i les milícies han estat lluitant pel territori metre a metre, l'ús d'explosius ha provocat que gairebé totes les llars de la ciutat vella hagin estat

destruïts. A l'antiga ciutat d'Aleppo barris sencers han estat destruïts i, durant setmanes, els seus habitants no han tingut accés a l'aigua. En tots aquests llars residien persones llurs vides també han estat destrossades.

L'impacte devastador de l'ús d'explosius sobre la població és incalculable. Segons l'Oficina per a la Coordinació dels Afers

Humanitaris de Nacions Unides (OCHA), tan sols en 2015, 1,2 milions de sirians s'han vist obligats a fugir de les seves llars, alguns d'ells per segona o tercera vegada, afegint-se als 7,6 milions de persones que ja han patit desplaçament. A principis de juliol de 2015 el nombre de refugiats sirians en altres països assolir la xifra de quatre milions, la població de refugiats més gran d'un sol conflicte a tot el món dels últims vint anys. Al llarg dels quatre anys de guerra a Síria s'han produït més de 250.000 morts i més d'un milió de ferits.

12,2 milions de sirians, dels quals més de 5,6 són nens, segueixen necessitant assistència humanitària, una xifra 12 vegades superior al nombre de persones que ho requerien el 2011. D'aquests, s'estima que uns 4,8 milions es troben en zones de difícil accés o en zones assetjades entre els bàndols armats. Les dades indiquen també que entre el 80 i el 90% dels morts i ferits per l'ús d'armes explosives són civils.

La població civil és la que s'emporta la pitjor part de la violència, no només en tant que moltes persones moren o queden ferides, sinó perquè a més a més dels sofriments que comporta viure enmig d'una guerra cal sumar-li els patiments de pobresa, inseguretat, malnutrició, escassa atenció mèdica o el saqueig.

Conseqüències a llarg termini

Més enllà del sofriment físic i mental immediats sobre les víctimes, els bombardejos destrueixen i malmeten infraestructures civils com hospitals i escoles, o serveis, com el sistema de recollida d'escombraries, tots ells vitals per a la població. Aquest tipus de danys afecta la capacitat de l'Estat i de les administracions locals per prestar serveis bàsics com educació o sanitat. Això té com a efecte no poder rebre una atenció mèdica adequada, el tancament de moltes escoles i universitats, la manca de combustible o els danys sobre vehicles com ambulàncies que impedeixen el trasllat de malalts a centres mèdics. Quan les famílies fugen i abandonen les seves llars, es produeix un èxode de treballadors, incloent metges, infermeres o professors, professionals sobre els quals recau el funcionament del país.

Des d'un enfocament de desenvolupament, Síria ha retrocedit al llarg d'aquests anys de guerra fins als nivells de fa quatre dècades. Des de l'inici del conflicte el 2011, s'estima que l'esperança de vida s'ha escurçat en gairebé tretze anys i l'escolarització o assistència a l'escola s'ha reduït en més d'un 50%. A Síria també han retrocedit els dotze indicadors dels Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni. L'economia siriana s'estima que s'ha contret en un 40% des de 2011, el que porta a la majoria dels sirians a perdre els seus mitjans de subsistència. A finals de 2013, es va estimar que tres de

cada quatre sirians vivien en la pobresa, i el 54%, en la pobresa extrema.

L'ús generalitzat d'armes explosives també deixa restes explosives dispersos pel territori, llocs molt contaminats que continuaran sent una amenaça greu per a la població si no es retiren. El procés de retirar-los pot durar dècades, amb el consegüent risc de provocar més morts, ferits i la limitació d'accés a certs espais com a terres de conreu o escoles. Aquestes restes d'explosius poden obstaculitzar iniciatives de pau al postconflicte, activitats d'ajuda humanitària o de desenvolupament i impedir el retorn de desplaçats, refugiats i el seu restabliment, pot retardar la reconstrucció i la represa de la vida diària.

A tot arreu on hi ha conflicte, s'estan utilitzant armes explosives incloent zones densament poblades. El desastre humanitari que comporta representa un gran desafiament al deure de protecció de la població civil, que emana del dret internacional humanitari, en virtut del qual estan prohibits certs tipus d'atacs, quan són «indiscriminats» o que es dirigeixen deliberadament contra civils. Però no hi ha una frontera clara que impedeixi específicament l'ús d'armes explosives en àrees poblades i per això cal desenvolupar i ratificar un compromís internacional a aquest efecte, la protecció de civils.

Sovint resulta difícil relacionar les estadístiques amb les històries de les persones, es fa difícil en espais tan curts com aquest donar a conèixer la vida de les persones que hi ha darrere de les xifres, i més encara quan aquestes estan molt lluny. Però darrere de cada estadística, darrere de cada titular, article, reportatge o informe sobre les conseqüències de l'ús de les armes explosives en zones poblades, hi ha centenars de milers d'històries individuals que caldria recollir i recordar. Aquestes històries personals poden humanitzar les estadístiques, humanitzar-nos a nosaltres i ajudar-nos a pressionar els organismes internacionals cap a l'adopció d'uns compromisos polítics que reforcin la protecció de la població civil davant l'ús d'armes explosives en zones poblades.

Pedro Morenés, un paradigma de porta giratòria

16/07/2014. El president del Govern, Mariano Rajoy, al costat del ministre de Defensa, Pedro Morenés, i el cap de l'Estat Major de l'Armada, Jaime Muñoz-Delgado.

Pedro Morenés, el ministre de Defensa del govern (actualment en funcions) presidit per Mariano Rajoy és un dels millors exemples del que s'anomena porta giratòria. Abans d'entrar en l'Administració, va desenvolupar la seva activitat professional en diversos càrrecs del sector privat (a Astilleros Españoles i a la divisió de construcció naval de l'INI). El 1996, amb la victòria del PP a les eleccions, el ministre Eduardo Serra nomena Morenés Secretari d'Estat de Defensa, càrrec que ocuparà fins al final d'aquella legislatura, l'any 2000. Aquell mateix any, l'aleshores ministre de l'Interior, Mariano Rajoy, el nomena Secretari d'Estat de Seguretat fins l'any 2002, quan Josep Piqué, ministre de Ciència i Tecnologia, el nomena Secretari d'Estat del seu departament. El 2004, després que el PP perdés les eleccions, Morenés torna al sector privat. De seguida (febrer 2005) és nomenat secretari del Círculo de Empresarios. Entre 2005 i 2009 va ser conseller de l'empresa Installaza, dedicada a la fabricació i comercialització d'explosius. El 2009 va ser nomenat president del consell d'administració de Construcciones Navales del Norte i el 2010 president executiu de la filial espanyola de MBDA, empresa dedicada a la fabricació de míssils. L'empresa MBDA està considerada com la

segona empresa mundial de fabricació de míssils i està participada per BAE Systems, EADS i Finmeccanica, tres de les empreses d'armament més importants del món. MBDA té en el seu catàleg de productes el míssil de mitjà abast ASMP, que pot transportar caps nuclears. Més tard Morenés va ser nomenat president de Securibérica, l'empresa que va guanyar el concurs de seguretat a bord dels tonyinaires espanyols que feien a l'Índic. El 2011 Mariano Rajoy el nomena ministre de Defensa.

Dilapidació en compra d'armament

Un dels aspectes més criticables de la gestió de Pedro Morenés al seu pas per l'Administració, és la seva participació en els Programes Especials d'Armament (PEA). El 1996, quan era Secretari de Defensa durant el primer govern d'Aznar, es va planificar la compra de sistemes d'armament sofisticat amb l'objectiu, suposadament, de modernitzar les forces armades espanyoles. Com que representava una despesa multimilionària i no es volia augmentar el pressupost del ministeri de Defensa per evitar el rebuig de l'opinió pública, es van pactar terminis de lliurament i de pagament de fins

a 30 anys. Amb aquests períodes tan llargs, molt d'aquest armament ha quedat obsolet i la seva actualització n'ha incrementat molt el cost. Aquest pla de compra d'armament va suscitar crítiques des del seu inici. Fins i tot un Secretari d'Estat de Defensa posterior, Constantino Méndez (PSOE), no només va censurar el seu cost, sinó que també va afirmar que aquest tipus d'armament no corresponia a les necessitats reals de defensa de l'Estat. El resultat de tot plegat és que el ministeri de Defensa té actualment un deute amb les empreses d'armament d'uns 30.000 milions d'euros.

Aquesta situació es pot qualificar de fallida tècnica del ministeri de Defensa. No obstant això, el ministre Morenés va anunciar a finals de 2014 que estava planejant un nou programa d'adquisició d'armament valorat en uns 10.000 milions d'euros addicionals.

Camuflatge de la despesa en defensa

Mentre Morenés ha estat ministre, els pressupostos anuals del ministeri de Defensa s'han caracteritzat per estar sistemàticament infradotats. El pressupost que s'ha presentat cada any era clarament insuficient per fer front als compromisos de despesa adquirits. Els dos casos més escandalosos són les partides corresponents al pagament dels PEA i de les operacions militars a l'exterior. Un any rere un altre, la partida pressupostada destinada al pagament dels PEA és irrisòria i el govern aprova posteriorment, via decret fora del pressupost aprovat, una despesa extraordinària per fer-hi front. Igualment, per a les operacions a l'exterior es pressuposta una quantitat ridícula i, a posteriori, el govern usa recursos del fons de contingència per costejar-les. En tots dos casos, el govern coneix perfectament, quan elabora els pressupostos, que haurà d'assumir aquestes despeses i tot i així, no les hi reflecteix.

Suport a la indústria d'armament

Com a potència industrial, l'Estat espanyol està situat entre el 20è i 25è lloc mundial. Però, en canvi, està entre els deu primers exportadors d'armes del món. El ministre Morenés ha afavorit la consolidació i expansió de la indústria espanyola d'armament dins del mercat internacional. Vegem dos exemples de la seva gestió en aquest sentit.

D'una banda, el seu ministeri va impulsar l'aprovació del Decret Llei 19/2012, pel qual l'Estat s'involucra directament en les vendes d'armament, assumeix el paper d'intermediari i de responsable de les reclamacions dels compradors. Aquest Decret Llei podria haver estat la resposta a l'exigència de garanties en les transaccions, per part de l'Aràbia Saudita. Justament Morenés havia visitat aquest país quinze dies abans de l'aprovació de la llei. Potser no és casual que els dos anys següents (2013 i 2014) les exportacions espanyoles d'armament a l'Aràbia es multipliquessin per vint.

D'altra banda, Morenés ha impulsat un pla de reestructuració de la indústria militar espanyola, en part gràcies a nous programes d'armament. El motor de la reestructuració radica en les comandes de fragates F-110 i de vehicles de combat 8x8. La construcció de les fragates anirà a càrrec d'una UTE formada per Indra i Navantia (dues de les empreses d'armament espanyoles més importants) que, segons el ministre, podria ser la llavor d'un futur grup espanyol de tecnologia militar. Segurament ajudarà a aconseguir aquest objectiu la compra que va fer el SEPI del 20% d'Indra i que Navantia sigui una empresa 100% pública. També s'intenta associar l'empresa d'enginyeria Sener amb MBDA per desenvolupar el sector de míssils. S'ha donat un gran impuls al polèmic programa de fabricació de submarins S-80 de Navantia, tot intentant aconseguir contractes d'altres estats.

Vinculació amb el sector privat de defensa

Ha estat especialment controvertida la venda (el 2008) de bombes de dispersió a Líbia per part de l'empresa Instalazza, mentre Morenés n'era conseller. Bombes que, segons va demostrar Human Right Watch, Gaddafi va utilitzar contra la població civil. Cal aclarir, però, que l'any 2008 les bombes de dispersió encara no estaven prohibides. La Convenció de Dublín que en prohibeix la fabricació i venda va entrar en vigor el 2010. El govern espanyol va tenir un paper destacat per aconseguir la prohibició de les bombes de dispersió i fins i tot el 2009 va anunciar que destruiria totes les que hi hagués en territori espanyol. Això va provocar que Instalazza el 2009, essent Morenés conseller, presentés una reclamació contra

l'Estat espanyol de 40 milions d'euros pels danys econòmics futurs causats per la prohibició d'aquestes bombes. El Tribunal Suprem va desestimar la reclamació de l'empresa.

Dues de les empreses on havia treballat Morenés abans d'entrar al ministeri han aconseguit sucosos contractes durant el període que Morenés ha estat ministre. En resposta a una pregunta parlamentària d'Amaiur, el govern informava que va signar 32 contractes amb Instalazza, sense especificar-ne la quantitat. Per altra banda, s'ha sabut que l'empresa Seguribérica, de la qual Morenés va ser president just abans de ser nomenat ministre, ha aconseguit més de 37 milions d'euros en diversos contractes amb l'Administració. Això ha representat un augment del 77% de la contractació de Seguribérica amb l'Administració, augment que ha tingut lloc amb Morenés com a ministre. Entre 2009 i 2011 Seguribérica va aconseguir 20 milions de l'Administració, mentre que entre 2012 i 2015 van ser 35 milions. Això, sí, les adjudicacions del ministeri de Defensa a Seguribérica han disminuït des de que Morenés ha arribat al ministeri. Tot plegat pot ser casualitat, però, si més no, és digne d'esment.

En altres aspectes també s'ha fet notar el pas de Morenés pel ministeri de Defensa.

Durant el seu mandat s'ha accentuat la pretensió de millorar la imatge de les Forces Armades en l'opinió pública. Un dels mecanismes més censurables ha estat la incidència en els centres d'ensenyament primari i secundari. Un parell d'exemples ens serviran: el ministeri

de Defensa ha promogut que alumnes de 4rt d'ESO facin estades (de diversos dies) en unitats militars. Igualment, dues setmanes abans d'acabar el mandat, Morenés va signar un conveni amb el ministeri d'Educació per fomentar el coneixement a les aules del paper de les Forces Armades o de símbols com la bandera, l'escut i l'himne d'Espanya.

Morenés tampoc no ha estat massa escrupolós a l'hora d'escollir aliats. El maig de 2015 va signar un acord de cooperació militar amb Egipte, un país presidit per un militar colpista que exerceix una repressió ferotge contra qualsevol oposició al règim.

Finalment volem recordar que el seu ministeri no ha abordat de forma gens satisfactòria els diversos casos d'assetjament sexual a dones militars. A més, el ministre Morenés va eludir donar resposta a diverses preguntes parlamentàries que se li van fer sobre aquest tema al Congrés.

D'aquesta etapa de Morenés com a ministre de Defensa, n'ha resultat un increment de la militarització a l'Estat espanyol. Morenés ha afavorit i protegit la indústria d'armament, ha potenciat les exportacions d'armes i ha augmentat les compres internes d'armament (cosa que ha engruixat el deute públic). Amb tots aquests mèrits, no seria estrany que, un cop deixi el ministeri, s'incorpori de nou al sector privat de defensa. En aquest cas, tancaria el cercle de la porta giratòria per segon cop.

Xavier Bohigas i Teresa de Fortuny

CENTRE DELÀS
D'ESTUDIS
PER LA PAU

Equip de redacció: Jordi Calvo i Pere Ortega.

Han col·laborat en aquest número: Xavier Bohigas, Teresa de Fortuny, Andrea Jiménez, Pere Ortega i Tica Font.

D.L.: B-18996-2010 · ISSN edició impresa: 2013-8121 · ISSN edició en línia: 2013-9764

COM COL·LABORAR

- Forma part del nostre equip d'investigació.
- Ajuda'ns en tasques de comunicació, gestió i campanyes.
- Fes les pràctiques dels teus estudis al nostre Centre.
- Feste soci des de la nostra web: www.centredelas.org

CENTRE DELÀS D'ESTUDIS PER LA PAU · Carrer Erasme de Janer, 8 (entresol) · 08001 Barcelona [Despatx nº9]
www.centredelas.org · info@centredelas.org